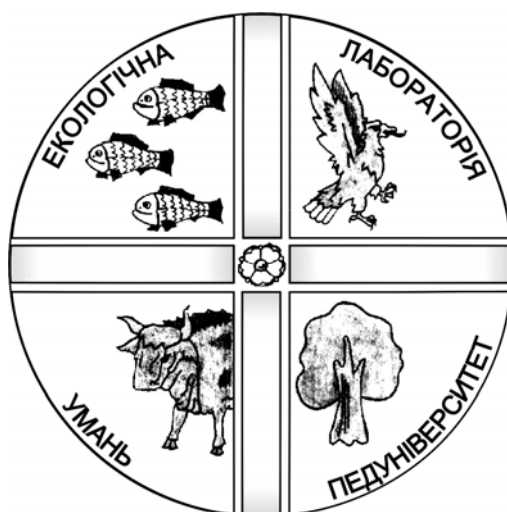

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ЕКОЛОГІЧНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ
УДПУ

Випуск 21

Умань
Видавець «Сочінський М. М.»
2018

УДК 57.574
Н34

*Рекомендовано до друку.
Вченою радою природничо-географічного факультету
(протокол № 3 від 23 жовтня 2018 р.)*

*Засновник та правовласник збірника – природничо-географічний
факультет Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини*

Редакційна колегія:

Совгіра С. В. – доктор педагогічних наук, професор;

Браславська О. В. – доктор педагогічних наук, професор;

Миколайко В. П. – кандидат сільськогосподарських наук, професор
кафедри біології та методики її навчання;

Ткач Є. Д. – кандидат біологічних наук, старший науковий співробітник;

Валюк В. Ф. – кандидат хімічних наук, доцент;

Ситник О.І. – кандидат географічних наук, доцент;

Красноштан І.В. – кандидат біологічних наук, доцент;

Гнатюк Н.О. – кандидат біологічних наук, доцент;

Горбатюк Н.М. – кандидат педагогічних наук, доцент

Душечкіна Н.Ю. – кандидат педагогічних наук

Відповідальний за випуск:

Гончаренко Г. Є. – кандидат біологічних наук, доцент; завідувач науково-дослідної лабораторії «Екологія і освіта» УДПУ імені Павла Тичини.

Н34 **Наукові** записки екологічної лабораторії УДПУ. За ред.
Совгіри С. В. – Вип. 21. – Умань : Видавець «Сочінський М. М.»,
2018. – 190 с.

ISBN 978-966-

Збірник містить наукові статті, які висвітлюють широкий спектр проблем у галузях: екології, географії, біології, хімії, сільського господарства, охорони навколишнього природного середовища та педагогіки. Висвітлюються заходи, форми й методи формування екологічного світогляду студентської та учнівської молоді.

УДК 57.574

ISBN 978-966-

© Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини, 2018

ЗМІСТ

ЕКОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

<i>Гончаренко Г. Є.</i> Вимоги до регіональних екомереж Південно-Бузького екокоридору.....	6
<i>Душечкіна Н. Ю.</i> Підвищення ролі природно-заповідних територій як важливої складової сталого розвитку держави.....	11
<i>Совгіра С. В.</i> Природні умови Південно-Бузького екокоридору.....	15
<i>Ситник О. І., Пастушенко А. А.</i> До питання використання водних ресурсів Гайсинського району Вінницької області.....	22

ЕКОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

<i>Браславська О. В., Прилуцький П. В.</i> Географічні чинники впливу на стан здоров'я населення.....	27
<i>Берчак В. С.</i> Дослідження водних антропогенних ландшафтів у працях українських та зарубіжних вчених.....	31
<i>Герасименко О. В.</i> Становлення української соціально-економічної географічної науки (у ХІХ– на початку ХХ століття).....	35
<i>Лаврик О. Д., Сорокін С. В., Горецька Н. М.</i> Початковий етап формування ландшафтно-технічних систем сучасної території Вінниці	39
<i>Максютов А. О., Плаксієв О. В.</i> Особливості розвитку та проблеми туристичної галузі України.....	44
<i>Рожі І. Г.</i> Екотуризм як елемент рекреаційно-туристської сфери.....	48
<i>Ситник О. І., Пастушенко А. А., Андрущенко В. О.</i> Вплив кліматичних умов на екосистеми, населення та господарство.....	50

ЕКОЛОГО-БІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

<i>Грабовська С. Л.</i> Видовий склад і екологічні особливості хижих кліщів-фітосейд (<i>Parasitiformes, Phytoseiidae</i>) в рослинних асоціаціях урбоекосистем.....	57
<i>Красноштан І. В., Деде Н. С.</i> Дослідження продуктивності середньостиглих сортів абрикоса в насадженнях Одеської області.....	63
<i>Мороз Л. М., Парашук А. В.</i> Тварини агробіостанції Уманського державного педагогічного університету занесені до Червоної книги України.....	67
<i>Мороз Л. М., Сидоренко Н. О.</i> Моніторинг домінуючих видів птахів у парках та скверах міста Умані в зимовий період	70
<i>Мороз Л. М., Комінарець О. Є., Волощук В. В., Містрюков Е. О.</i> Моніторинг чисельності борсука європейського на території села Зозів Липовецького району Вінницької області.....	73
<i>Сорокіна С. І., Тополя В. П.</i> Розвиток уявлень про антропогенез.....	76
<i>Сорокіна С. І., Сидоренко Н. О., Скрабук С. В., Савченко Н. М.</i> Палеонтологічні докази еволюції.....	79

7. Мудрак О. В., Мудрак Г. В., Кушнір С. Л. Функціонально-просторові особливості збалансованого природокористування в межах Бузького екокоридору. *Збалансоване природокористування*. 2014. № 1. С. 20–27.
8. Національний атлас України / редкол: Л. Г. Руденко (голова) та ін. Київ: ДНВП «Картографія», 2007. 440 с.
9. Південно-Бузький меридіональний екологічний коридор: стислий огляд біорізноманіття та найцінніші території / за ред. В. Костюшина. Київ, 2007. 69 с.
10. Природа Хмельницької області / за ред. К. І. Геренчука. Львів: Вища школа, 1980. 152 с.
11. Царик Л. П. Географічні засади формування і розвитку регіональних природоохоронних систем (концептуальні підходи, практична реалізація): дис. – д-ра геогр. наук. Тернопіль, 2009. 406 с.
12. Яцентюк Ю. В. Екомережа Вінницької області. Вінниця: Едельвейс і К, 2011. 128 с.
13. Яцентюк Ю. В. Сполучні території екомережі Вінницької області. *III Всеукр. з'їзд екологів з міжнар. участю*: зб. наук. ст. (Вінниця, 21–24 вер. 2011 р.). Вінниця, 2011. Т. 1. С. 279–282.

*Ситник О. І.,
Пастушенко А. А.*

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ ГАЙСИНЬСЬКОГО РАЙОНУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

З давніх часів територія Гайсинського району Вінницької області приваблювала людей красою і багатством своєї природи. Господарське освоєння її території спричинило потужний вплив на природні ресурси, активно використовувались і використовуються земельні, рослинні ресурси, корисні копалини тощо. Особливих змін зазнають водні ресурси. Враховуючи, що подібний вплив відбувається і сьогодні, актуальним є вивчення та запровадження заходів, які сприятимуть раціоналізації природокористування загалом, і гідрологічною мережею зокрема.

Питання раціоналізації користування водними ресурсами є поки що недостатньо вивчені. Більшість проведених раніше

досліджень [2;4], охоплюють відносно вузький спектр проблеми, які стосуються окремих напрямків. Так, проводились дослідження стосовно раціонального використання і вдосконалення охорони водних ресурсів у агропромисловому виробництві, для розвитку малої гідроенергетики та енергозбереження, використання аквальної комплексів як рекреаційних об'єктів тощо [2].

Загалом гідрологічна мережа Гайсинського району – це поєднання природних та штучних водних об'єктів: річок, ставків (219, заг. пл. 832 га), каналів, водосховищ та ін., які відносяться до басейну Південного Бугу. Сам Південний Буг (38км) частково протікає територією району і також є роздільною межею з Тульчинським, Тростянецьким районами і Ладижинською міськрадою.

Річки Гайсинщини – типові рівнинні, мають незначний похил, проте на окремих ділянках порожисті. Переважну частку річкової мережі району складають малі річки [1]. Їхні води використовуються в господарській діяльності, зокрема русла перекиваються греблями для утворення штучних водойм (ставків), що призводить до замулення русел. Значного господарського впливу зазнає Південний Буг, адже крім активного забору води для комунальних потреб, річка використовується для активного відпочинку і туризму.

Достатньо розгалужену мережу формують аквальні об'єкти, утворені внаслідок господарської діяльності людини – ставки та канали. Безпосередньо, в Гайсинському районі наявне лише одне водосховище – Дмитренківське (заг. пл. 497 га) на р. Соб, Ладижинське водосховище (велике руслове водосховище на р. Південний Буг, що знаходиться на межі Немирівського, Гайсинського, Тульчинського районів і території Ладижинської міськради), об'єм інших штучних водойм не перевищують 1 млн. м³. Більшість з них використовуються для забезпечення водою місцевих промислових підприємств, комунальних потреб населення, розвитку рибного господарства.

Зважаючи на достатньо розгалужену гідрологічну мережу району, її важливу роль у житті людини, а також потенційні можливості водних об'єктів, варто окреслити основні напрямки раціоналізації, подальше використання аквальної комплексів у господарській діяльності та з рекреаційною метою.

Щодо раціоналізації господарського використання, тема

розвитку малої гідроенергетики сьогодні є однією з найактуальніших, як для енергетичного бомонду, так і для широко загалу українського суспільства. Додатково це обумовлено ще й тією роллю, яку відіграє мала гідроенергетика в регіональному розвитку та потенційною привабливістю галузі для інвесторів [2]. Освоєння водних об'єктів локального значення розпочалося ще з давніх часів та набуло активного розвитку у ХХ столітті. Зокрема, на р. Соб у 1953 р. почала працювати Дмитренківська ГЕС, діяли водяні млини. Згодом інженерно-технічні споруди стали занепадати. Греблі використовуються лише як мостові переходи між берегами річок. Будівлі млинів зруйновані, використовуються для різних господарських потреб або слугують туристичними об'єктами.

За останні роки, відповідно до закону України «Про електроенергетику» (2009 р.), та законопроекту «Внесення змін до закону України «Про електроенергетику» (в частині стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії)» (2012) почалось активне відновлення малих ГЕС, зокрема, відновила свою роботу Дмитренківська ГЕС у 2003 р. Це в подальшому дозволить більш раціонально використовувати гідрологічні ресурси, економити місцеві бюджети у сфері енергетики, а також оберігати довкілля внаслідок зменшення викидів ТЕС, які є головними джерелами електроенергії на досліджуваній території.

Не менш важливим сектором Гайсинського району, який використовує водні ресурси, є сільське господарство, адже значна кількість води витрачається для водопостачання тваринницьких ферм та комплексів. Відомі випадки інфільтрації відходів в ґрунтові води. Заходами, які покращили б ситуацію, є впровадження більш економних технологій та заборона розміщення тваринницьких комплексів на знижених місцях з близьким заляганням ґрунтових вод. Одним із перспективних напрямків розв'язання проблем охорони навколишнього середовища та одержання додаткових енергоресурсів і водночас комплексного використання відходів індустриального тваринництва можна вважати виробництво біогазу. Проте такі заходи можна вважати лише перспективою на майбутнє, адже сучасний стан господарства та державної індустрії не дозволяє ввести його в дію.

Значний вплив на гідрологічну мережу здійснює рібне

господарство і багато штучних водойм використовуються саме з цією метою. Це породжує певні проблеми, адже більшість ставків знаходяться в приватній власності і не мають належного нагляду. Понад 50% ставків замулені та зарослі водно-болотною рослинністю і потребують реконструкції [4]. Лише водойми рибгоспівської групи та фермерські ставки періодично реконструюються і підтримуються в належному стані. Внаслідок занедбання ставків знижується продуктивність та рентабельність, тому приведення цих водойм до оптимального стану є одним з основних напрямків раціоналізації їх використання.

Іншим важливим напрямком раціонального природокористування є використання рекреаційного потенціалу водойм Гайсинського району. Їх природна привабливість, завдяки кліматичним умовам та географії розміщення досить значна. Проте більшість створених об'єктів та умов є надбанням минулого, а нові програми та заходи не розробляються. Виключенням є окремі події ресурси, які набули певного розвитку на берегах місцевих водойм: свято фольклору ім. Гната Танцюри, «Гранів скликає друзів» тощо. Водні об'єкти приваблюють прихильників «зеленого» туризму, періодично організуються маршрути з рафтингу та пішохідного туризму, працюють бази відпочинку на березі Ладижинського водосховища. Проте це скоріше виключення із загального стану у використанні водних об'єктів для рекреації. Задля використання мережі у повному обсязі, необхідно розробити відповідні програми, які б популяризували різні види відпочинку. Це питання соціальної політики держави, ініціативи місцевих органів самоврядування та зацікавленості самого населення.

Отже, в умовах постійного збільшення обсягів використання водних ресурсів за обмежених їх запасів і нерівномірному розподілі, необхідна науково обґрунтована система водного господарства, яка забезпечувала б раціональне використання гідрологічної мережі.

Література:

1. Гавриков Ю. С. Водний фонд Вінницької області: Довідник / Ю. С. Гавриков, О. М. Коник. – Вінниця, 2003. – 144 с.
2. Карамушка О.М. Енергозбереження та Мала Гідроенергетика України: вчора, сьогодні, завтра / О. М. Карамушка // Міжнародна наукова конференція «Енергетика майбутнього в

- Україні», с.м.т. Миколаївка, АР Крим – 2012. –С.30-35.
3. Михайлов В. Н. Гідрологія : Учебник для вузов / В. Н. Михайлов, А. Д.Добровольський, С. А. Добролюбов. – 2-е изд. испр. – М. : Высш. шк., 2007. – 463 с:ил.
 4. Мудрак О. В. Історія господарського освоєння поверхневих водойм Вінниччини / О. В. Мудрак, С. В. Рябоконт // Збірник наукових праць ВНАУ. – Екологія. - № 7 (47). – 2011. – С.107-112.

Наукове видання

**НАУКОВІ ЗАПИСКИ
ЕКОЛОГІЧНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ
УДПУ**

Випуск 21

Комп'ютерна верстка:
Сорока М.В. – молодший науковий співробітник

Видається в авторській редакції

**Автори опублікованих матеріалів
НЕСУТЬ ПОВНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ**
*за добір, точність наведених фактів, цитат, власних імен
та інших відомостей!!!*
Позиція редакційної колегії не завжди співпадає з ідеями авторів.

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 12.11.2018 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Ум. друк. арк. 11,16
Тираж 300 прим. Замовлення № 236

Видавець і виготівник “Сочінський М. М.”
20300, м. Умань, вул Садова,2
20300, м. Умань, вул. Тищика, 18/19
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2521 від 08.06.2006.
тел. (04744) 4-64-88, 4-67-77,
(067) 104-64-88, (093) 117-08-86,
vizavi-print.jimdo.com
e-mail: vizavi008@gmail.com
e-mail: vizavisadova@gmail.com